НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ГРУПАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

РОЗУМЯК Роман Володимирович - кандидат юридичних наук

УДК 342.9
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2024.2.58

Зауважено, що напрями протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки – це основні вектори за якими уповноважені органи та підрозділи Національної поліції України реалізують покладені на них завдання, функції та повноваження націлені на боротьбу із діяльністю організованих злочинних груп, які вчиняють суспільно-небезпечні діяння в економічній галузі та притягнення їх учасників до відповідальності.

Виділено та охарактеризовано наступні напрями протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки: 1) участь у формуванні та реалізації державної політики в галузі протидії злочинності; 2) міжнародне співробітництво; 3) міжвідомча взаємодії з питань протидії ОЗГ в сфері економіки; 4) кримінально-процесуальний напрям; 5) оперативно-розшуковий; та 6) адміністративний напрям.

Узагальнено, що саме вказані вище напрямки найбільш змістовно характеризують діяльність Національної поліції щодо протидії організованим злочинним групам у сфері економіки. Тож, на нашу думку, наукове виокремлення відповідних напрямів створює методологічну основу для аналізу стану та ефективності протидії організованій економічній злочинності, що дає змогу чітко розмежувати сфери відповідальності, визначити пріоритети правоохоронної діяльності та оцінити достатність наявних правових і організаційних механізмів. У практичному вимірі це сприяє раціональному використанню ресурсів, підвищенню рівня координації між підрозділами Національної поліції, а також налагодженню ефективної взаємодії з іншими органами державної влади та міжнародними партнерами.

Ключові слова: протидія, організовані злочинні групи, економічна сфера, Національна поліція.

Постановка проблеми

Організована злочинність у сфері економіки є складним соціально-правовим явищем, що поєднує кримінальні, фінансові та управлінські механізми і здатне завдавати істотної шкоди економічній стабільності держави, законним інтересам суб'єктів господарювання та суспільній довірі до публічних інституцій. Особливістю діяльності організованих злочинних груп у цій сфері є її системний характер, високий рівень прихованості, використання легальних економічних інструментів у протиправних цілях, а також тісний зв'язок із корупційними практиками. За таких умов, протидія економічній організованій злочинності не може обмежуватися окремими правоохоронними заходами, а потребує цілісного, структурованого підходу. Ключовим суб'єктом реалізації державної політики у сфері протидії організованій злочинності в Україні є Національна поліція України, діяльність якої охоплює як превентивні, так і репресивні форми впливу на злочинні прояви в економіці. Водночас ефективність такої діяльності значною мірою залежить від чіткого усвідомлення та наукового визначення напрямів, у меж-

ах яких вона здійснюється, які дозволяють упорядкувати правоохоронну діяльність, надати їй внутрішньої логіки, визначити пріоритети та забезпечити узгодженість між різними формами і методами протидії.

Стан дослідження

Окремі проблемні аспекти, пов'язані із діяльністю Національної поліції України у сфері протидії організованим злочинним групам, досліджувались у працях: О.В. Батраченко, Р.Г. Белякова, В.В. Безеги, Ю.З. Білої-Тюріної, С.Г. Брателя, О.Ю. Дрозда, О.М. Дручека, В.Ю. Кікінчука, Т.О. Коломойця, О.М. Музичука та багатьох інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, на сьогоднішній день в науковій літературі недостатньо опрацьованим залишається питання характеристики напрямів протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки.

Мета та завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб виділити та охарактеризувати напрями протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює діяльність поліції у досліджуваній сфері; окреслити напрями діяльності НПУ та схарактеризувати їх.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо характеристики напрямів протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до положень тлумачних словників української мови, слово «напрям» визначається як шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь; вектор дії, розвитку явищ і таке інше [1, с.268]. В аспекті державного управління напрями виступають однією з ключових характеристик роботи публічних органів. Саме вони є фундаментом цільової орієнтованості владних відомств, у тому числі правоохоронного змісту. Відповідні напрями також притаманні діяльності НПУ із протидії організованій злочинності у сфері економіки. Таким чином, напрями протидії Національною поліцією організованим злочинним групам у сфері економіки – це основні вектори за якими уповноважені органи та підрозділи Національної поліції України реалізують покладені на них завдання, функції та повноваження націлені на боротьбу із діяльністю організованих злочинних груп, які вчиняють суспільно-небезпечні діяння в економічній галузі та притягнення їх учасників до відповідальності. Безперечно, в основі таких напрямів лежать загальнодержавні вектори протидії з організованою злочинністю передбачені законодавством, а саме:

1. Участь у формуванні та реалізації державної політики в галузі протидії ОЗГ, у тому числі, в сфері економіки. Державна політика – це, як пишуть В.У. Харченко, А.Ф. Колодій, Л.Д. Климанська та Я.Г. Косминої, свідома діяльність владних структур та органів державного управління різних рівнів, спрямована на регулювання суспільних відносин, забезпечення їх стабільності і розвитку відповідно до визначених цілей. Це спосіб суспільного врядування, що передбачає розробку і здійснення політичних програм економічного, соціально-культурного і політичного розвитку [2, с.503]. О.В. Лаврук вважає: «державна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущої мети розвитку суспільства або його окремих сфер». У цьому концепті державна політика спрямовує до дії цілий політичний процес (упорядкована послідовність дій і взаємодій) у різних суспільних сферах, регулює життєдіяльність людей та соціальні відносини у суспільстві. Автор зазначає, що діяльність держави спрямовується на покращення суспільно-політичного життя країни та задоволення суспільних потреб громадян, а її державна політика – на прийняття і реалізацію обов'язкових для суспільства державно-політичних рішень за визначе-

ною проблемою, розв'язання якої потребує втручання державних органів влади. Автор доводить: державна політика повинна мати комплексний характер щодо функціонального спрямування на розв'язування взаємопов'язаних політичних і соціально-економічних проблем, своєчасно реагувати на трансформаційні зміни, котрі відбуваються в державі й суспільстві, завжди бути ефективною (оптимальний розподіл владних повноважень між державними органами й організаціями, структурована якість державно-управлінських рішень, цілеспрямованість завдань і заходів), результативною і сприйнятливою населення [3, с.261]. Звідси, державна політика в сфері протидії організованій злочинності – це відносно стабільна, однорідна, цілеспрямована та комплексна діяльність держави та спеціально-уповноважених державних органів, яка направлена на боротьбу із суспільно-небезпечними діями організованих злочинних угруповань, зокрема, в сфері економіки, а також подолання детермінантів появи і розповсюдження ОЗГ на території країни. Як частина загальнодержавного механізму протидії організованій злочинності, НПУ бере активну участь у формуванні та подальшій реалізації відповідної державної політики в межах своєї компетенції та повноважень.

2. Міжнародне співробітництво Національної поліції України із міжнародними партнерами з питань протидії ОЗГ в сфері економіки, а також інших галузях суспільної діяльності. Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 №3341-XII встановлено, що міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю ґрунтується на нормах міжнародного права і чинного законодавства України, міждержавних і міжурядових договорах, двосторонніх відомчих угодах [4]. За статтею 4 Закону України «Про Національну поліцію», взаємовідносини у сферах діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна. Поліцейські можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як представники поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції. Поліцейські можуть залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [5]. Ключовою правовою засадою міжнародної взаємодії НПУ з міжнародними організаціями та іноземними органами правопорядку є протидія транснаціональній організованій злочинності згідно із положеннями Конвенції Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) від 15.11.2000. Частиною 2 статті 3 Конвенції передбачено, що транснаціональним злочин вчинений ОЗГ може бути у разі якщо: a) він вчинений у більш ніж одній державі; b) він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі; c) він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі; d) він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі [6]. Країни-учасниці документу узгоджують спільні дії із протидії ОЗГ дії яких спрямовано на одержання фінансової або іншої матеріальної вигоди, зокрема, шляхом відмивання доходів. З цією метою кожна країна-учасниця встановлює всеосяжний внутрішній режим регулювання і нагляду щодо банків і небанківських фінансових установ, а також, у відповідних випадках, інших органів, що є особливо уразливими з погляду відмивання коштів, у межах своєї компетенції з метою недопущення і виявлення усіх форм відмивання коштів, причому такий режим ґрунтується на вимогах щодо ідентифікації особи клієнта, ведення звітності та надання інформації про підозрілі угоди. Крім того, держави узгоджують та проводять взаємну допомогу в питаннях підготовки персоналу правоохоронних органів, у тому числі щодо питань виявлення і спостереження за переміщенням доходів від злочинів, майна, устаткування чи інших засобів вчинення злочинів і за методами передачі, приховування чи утаювання таких доходів, майна, устаткування чи інших засобів вчинення злочинів, а також методи,

що використовуються у боротьбі з відмиванням коштів та іншими фінансовими злочинами [6]. Крім визначеного, міжнародна взаємодія в галузі протидії ОЗГ спрямована не тільки на подолання транснаціональної злочинності, але й вирішення низки інших питань.

3. Міжвідомча взаємодії з питань протидії ОЗГ в сфері економіки. Діяльність організованих злочинних угруповань в сфері економіки, як правило, не обмежується якимось конкретним різновидом кримінального правопорушення, а супроводжується вчинення комплексу суспільно-небезпечних діянь, наприклад,: підробкою документів, наданням неправомірної вигоди, шахрайством з цінними паперами і таке інше. Саме тому протидіяти такій діяльності самостійно НПУ складно в силу своїх компетенційних обмежень, що вимагає використання ресурсів інших органів державної влади, зокрема, податкових, а також відомств фінансового контролю та банківського нагляду, правоохоронних органів. Так, згідно статті 5 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII, поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів [5]. Питанню взаємодії суб'єктів протидії організованій злочинності також присвячено Розділ V Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 №3341-XII. Статтями Розділу передбачено організаційні заходи та засоби обміну інформацією з питань діяльності ОЗГ [4].

4. Кримінально-процесуальний напрям протидії ОЗГ в галузі економіки. Одним з ключових напрямів протидії Національною поліцією України організованим злочинним угрупованням в економічному середовищі є здійснення кримінального провадження щодо осіб, які вчиняють суспільно-небезпечні діяння з ознаками організованості. Даний напрям цілком регламентовано Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) від 13.04.2012 №4651-VI, яким визначено порядок кримінального провадження на території України. Завдання останнього, згідно статті 2 КПК – це захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [7]. Реалізація даного напряму протидії цілком покладається на слідчі підрозділи НПУ. Відповідно до Наказу МВС «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» від 06.07.2017 №570 останні є структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліції, її територіальних органів - головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, які згідно з кримінальним процесуальним законодавством є органами досудового розслідування, що забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції. До системи слідчих підрозділів Наказом віднесено: 1) Головне слідче управління Національної поліції; 2) слідчі управління головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві); 3) слідчі відділи (відділення) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції. Правову основу діяльності слідчих підрозділів становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, КПК та інші нормативно-правові акти з питань досудового розслідування [8].

5. Оперативно-розшуковий напрям протидії ОЗГ в галузі економіки. Це су-

міжний із кримінально-процесуальним, напрям діяльності, який врегульовано Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 №2135-XII. Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) визначається, як система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [9]. ОРД реалізується оперативними підрозділами Національної поліції України, зокрема, оперативними працівниками міжрегіональних підрозділів, таких як ДСР, а також кримінальної поліції центрального апарату, територіальних органів.

6. Адміністративний напрям протидії ОЗГ в сфері економіки. В даному випадку мова йде про адміністративну діяльність Національної поліції України, як органу державної влади. Її спрямовано на формування середовища нормального функціонування всієї структури НПУ, що має забезпечити ефективне виконання елементами останньої завдань та функцій із протидії організованим злочинним угрупованням в економічній сфері держави. Адміністративна діяльність такого роду притаманна всім підрозділам та органам НПУ, адже супроводжує поточний процес їх роботи та виражена у спеціальних адміністративно-правових засобах.

Висновки

Таким чином, проведений аналіз, дає змогу дійти до висновку, що саме вказані вище напрямки найбільш змістовно характеризують діяльність Національної поліції щодо протидії організованим злочинним групам у сфері економіки. Тож, на нашу думку, наукове виокремлення відповідних напрямів створює методологічну основу для аналізу стану та ефективності протидії організованій економічній злочинності, що дає змогу чітко розмежувати сфери відповідальності, визначити пріоритети правоохоронної діяльності та оцінити достатність наявних правових і організаційних механізмів. У практичному вимірі це сприяє раціональному використанню ресурсів, підвищенню рівня координації між підрозділами Національної поліції, а також налагодженню ефективної взаємодії з іншими органами державної влади та міжнародними партнерами.

Література

1. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Х.: Фоліо, 2002. 540 с.

2. Політологія : підручник А. Колодій, В. Харченко, Л. Климанська, Я. Космина ; за наук. ред. А. Колодій. К. : Ельга Н, Нika-Центр, 2000. 584 с.

3. Лаврук О.В. Сутність поняття державної політики. Університетські наукові записки. 2018. № 67-68. С. 254-263.

4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: закон від 30.06.1993 №3341-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. №35. Ст.358.

5. Про Національну поліцію: закон від 02.07.2015 №580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №40-41. Ст.379.

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: конвенція від 15.11.2000. Офіційний вісник України. 2006. №14. Ст.340.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 №4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10. Ст.88.

8. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: наказ від 06.07.2017 №570. Офіційний вісник України. 2017. №72. Ст.2212.

9. Про оперативно-розшукову діяльність: закон від 18.02.1992 №2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №22. Ст.303.

АНОТАЦІЯ

It is noted that the directions of the National Police's counteraction to organized criminal groups in the economic sphere are the main vectors by which the authorized bodies and units of the National Police of Ukraine implement the tasks assigned to them, functions and powers aimed at combating the activities of organized criminal groups that commit socially dangerous acts in the economic sphere and bringing their participants to justice.

The following directions of the National Police's counteraction to organized criminal groups in the economic sphere are highlighted and characterized: 1) participation in the formation and implementation of state policy in the field of combating crime; 2) international cooperation; 3) interdepartmental interaction on issues of countering organized criminal groups in the economic sphere; 4) criminal procedure direction; 5) operational and investigative direction; and 6) administrative direction.

It is generalized that it is the above directions that most meaningfully characterize the activities of the National Police in combating organized criminal groups in the economic sphere. Therefore, in our opinion, the scientific separation of relevant areas creates a methodological basis for analyzing the state and effectiveness of countering organized economic crime, which allows us to clearly delimit areas of responsibility, determine the priorities of law enforcement activities and assess the adequacy of existing legal and organizational mechanisms. In practical terms, this contributes to the rational use of resources, increasing the level of coordination between units of the National Police, as well as establishing effective interaction with other state authorities and international partners.

Keywords: countering, organized criminal groups, economic sphere, National Police.